

ПРОБЛЕМИ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

УДК 378.147:811.111

Н. А. Бараненкова

РОЛЬ ПЕРЕКЛАДУ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ЧИТАННЮ ФАХОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ ВНЗ

У сучасних умовах випускник вищого навчального закладу повинен не лише мати знання й уміння, необхідні для майбутньої трудової діяльності, але бути готовим до сприйняття новітніх тенденцій і технологій, що стрімко розвиваються. Наявність висококваліфікованих спеціалістів в усіх галузях науки, техніки, економіки, менеджменту та ін. – одна із заporук економічної стабільності будь-якої нації. У час глобалізації та інтеграції стає все очевидніше, що фахівців треба готувати для роботи не лише в рідній країні, але в Європі і навіть світі в цілому. З цією метою потрібний перегляд підходів до викладання іноземних мов у технічних навчальних закладах, зокрема, посилення прагматичної спрямованості та урахування професійних інтересів майбутніх фахівців. Тому одним із найбільш актуальних завдань навчання англійській мові на технічних та економічних факультетах вищих навчальних закладів є формування в студентів умінь використання іноземної мови для практичної роботи за фахом, підвищення свого професійного рівня і досягнення кар'єрних цілей. Але попри те, що існує велика кількість робіт, присвячених теорії і практиці перекладу, реферуванню та анотуванню іншомовної фахової літератури [1; 2; 3; 4], проблема навчання читанню науково-технічних англійських текстів залишається недостатньо висвітленою, що і зумовлює актуальність обраної теми. Враховуючи важливість проблеми формування в студентів навичок читання та перекладу літературних джерел іноземною мовою, метою даної статті є спроба з'ясувати місце перекладу у процесі навчання читанню і розумінню іншомовної науково-технічної літератури студентів немовних ВНЗ.

Для студентів технічних та економічних спеціальностей переклад не може бути метою навчання (перекладачів готують інші навчальні заклади). Результат, якого повинен досягти студент, – безперекладне розуміння науково-технічної літератури іноземною мовою. Під безперекладним розумінням ми маємо на увазі таке розуміння тексту, як при читанні його рідною мовою. Для досягнення цієї мети викладач повинен, по-перше, навчити отримувати загальну інформацію про прочитану статтю, монографію і т. п.; по-друге, навчити швидко і точно вибирати необхідну інформацію з прочитаного. Ці навички однаково необхідні учням, але вони не рівноправні за значенням: якщо друге

завдання – швидке і точне здобуття необхідної інформації – досягнуте, то автоматично відміняється перше завдання – отримання загальної інформації. Матеріалом для навчання слугує текст із науково-технічної літератури, котрий, як правило, характеризується складністю інформації, складністю викладення цієї інформації, зумовленою застосуванням низки специфічних граматичних засобів, що сприяють стислості та послідовності оповіді, але утворюють громіздкі, іноді синтаксично заплутані конструкції. Тому, визначаючи місце перекладу в процесі навчання, розглянемо лише два аспекти цієї проблеми: 1) переклад як засіб навчання читанню і розумінню наукового тексту та 2) переклад як засіб контролю при навчанні читанню і розумінню наукового тексту.

На перших етапах навчання читанню і розумінню фахового тексту учень, для «усвідомлення» інформації, намагається перекласти його рідною мовою, оскільки іноземною мовою він не мислить. Таким чином, явний чи прихований переклад завжди присутній: усвідомлення інформації йде через рідну мову. Лише в подальшому на певних етапах навчання відбувається перехід до безперекладного розуміння спочатку окремих уривків, а згодом і всього тексту в цілому. Більшість дослідників [5, с. 89; 6, с. 123] схиляється до думки, що цей етап є необхідним та закономірним для переходу до безперекладного розуміння. «При читанні складних речень ... не варто ухилятися від перекладу. ... Це гарна основа для безперекладного читання. Переклад – це милиці, які нам не потрібні, коли ми можемо ходити без них» [6, с. 27]. Для досягнення глибокого розуміння тексту студентам необхідно накопичити певний лексичний обсяг та знання з традиційної граматики; оволодіти (на базі накопичених знань) умінням «відгадувати» значення незнайомих слів у контексті; мати чітке уявлення про відповідності рідної та іноземної мови та швидко на всіх етапах навчання підбирати відповідні еквіваленти, використовувати різноманітні «кліше», які відіграють важливу роль у стилі наукового мовлення. Для обґрунтування значення перекладу в процесі навчання розуміння тексту дуже важливо порівняння явищ іноземної та рідної мов.

Переклад є також досить ефективним засобом контролю та перевірки розуміння прочитаного, оскільки в науковому тексті зростають вимоги до точності та повноти розуміння отриманої інформації, що підвищує роль перекладу у процесі навчання читанню. Досить ефективні для цього вправи на загальне «охоплення» змісту тексту, які разом з перекладом (особливо усним) полегшують та прискорюють перехід до його дійсно безперекладного розуміння. Також подібні вправи допомагають студентам навчитися отримувати загальну інформацію про прочитану монографію, статтю і т.п., оскільки не завжди по закінченню курсу досягається мета навчання – безперекладне розуміння іншомовного тексту, що зумовлено іноді занижким рівнем базової підготовки студентів з іноземної мови та недостатньою кількістю годин, наданих на вивчення дисципліни навчальним планом. Ця мета

досягається, як правило, при подальшій самостійній роботі студентів, якій сприяють отримані під час навчання навички та уміння.

На різних етапах навчання використовуються різні види перекладу. Як свідчить досвід роботи [2, с. 92; 3, с. 480; 7, с. 138], весь період навчання доцільно поділити на два етапи. На першому виконується робота тільки з текстами науково-технічного характеру, протягом другого етапу третина часу використовується для роботи з фаховими текстами, решта – для розвитку навичок усного мовлення за фахом. Основні види перекладу, які застосовуються при навчанні розумінню наукової літератури на обох етапах, – це письмовий та усний переклади, які, в свою чергу, можуть бути суцільними та вибірковыми.

На першому етапі навчання переважає письмовий переклад, частіше суцільний, ніж вибірковий. Передбачається, що студенти виконують переклад самостійно в позаурочний час, на занятті лише перевіряються (і порівнюються) варіанти перекладу, аналізуються граматичні та лексичні явища, що викликали труднощі під час роботи над текстом. Усний переклад на цьому етапі не превалює. Мета письмового перекладу – привчити студентів до глибокої, вдумливої та ретельної роботи з текстом, словом, граматичними та синтаксичними конструкціями, чому, зазвичай, не навчають у школі; навчити підбирати найбільш точні еквіваленти рідною мовою, оскільки вдома студент не обмежений часом і має доступ до будь-якої довідкової літератури та словників. Письмовий переклад корисний як для сильних студентів, які мають достатній рівень базових знань з мови, але не навчені отримувати точну інформацію з фахового тексту, так і для слабких студентів, для яких письмовий переклад дозволяє виявити правильне розуміння тексту. Саме тому письмовий переклад інтенсивно застосовується саме на першому етапі і є тією базою, на основі якої будується подальше навчання. Для слабого контингенту учнів рекомендується виконувати суцільний письмовий переклад, оскільки він дозволяє виявити індивідуальні прогалини у знаннях кожного з них та допомагає автоматизувати різноманітні граматичні та лексичні кліше, типові для наукового стилю.

На другому етапі переважає усний, вибірковий переклад як вид аудиторної роботи і перевірки. В якості домашнього завдання доцільно зберігати письмовий переклад. Мета усного перекладу – перевірити уміння та знання, отримані на першому етапі. Усний переклад вимагає швидкої орієнтації в структурі речення, гарного знання лексичного мінімуму, контекстуальної здогадки, швидкого знаходження еквівалентів рідною мовою. Усний переклад близько наближений до безперекладного розуміння тексту і тому особливо інтенсивно використовується на другому етапі навчання. На цьому етапі у студентів викликає труднощі не весь текст, на відміну від першого етапу, а лише його окремі частини. Саме тому доцільно використовувати вибіркового переклад, як усний, так і письмовий, коли викладач пропонує студентам спеціально підібрані частини текстів, де зустрічаються особливо складні речення.

Підсумовуючи, зазначимо, що методика навчання студентів читанню фахової літератури може бути ефективною, якщо навчання проводитиметься з урахуванням специфіки перекладу технічних текстів, їхньої типології та характеру лінгвістичної організації; будуватися на основі автентичних сучасних текстів, здійснюватися за допомогою прийомів, що допомагають здолати труднощі перекладу, проводитися на основі вправ, спрямованих на формування необхідних при перекладі навичок. Тому переклад як засіб навчання читанню, контролю та безперекладному розумінню фахової літератури має велике значення у процесі вивчення англійської мови у немовних навчальних закладах. Але він не є єдиним засобом і дає особливо гарні результати у сполученні з іншими вправами на загальне розуміння змісту. Це спонукає до подальшого дослідження даної проблеми та пошуку ефективних шляхів її вирішення.

Список використаної літератури

- 1. Григоров В. Б.** Как работать с научной статьей : [пособ. по англ. яз.] / Владимир Борисович Григоров. – М. : Высшая школа, 1991. – 202 с.
- 2. Обучение** чтению научного текста на иностранном языке : [сб. статей] / под ред. Е. С. Троянская. – М. : Наука, 1975. – 295 с.
- 3. Пумпянский А. Л.** Чтение и перевод английской научной и технической литературы: (лексика, грамматика, фонетика, упражнения) / Алексей Леонидович Пумпянский. – М. : Наука, 1968. – 488 с.
- 4. Швейцер А. Д.** Теория перевода: Статус, проблемы, аспекты / А. Д. Швейцер. – М. : Наука, 1988. – 214 с.
- 5. Троянская Е. С.** Перевод как один из эффективных способов обучения чтению и пониманию научной и технической литературы / Елена Сергеевна Троянская. – М. : Наука, 1985. – 107 с.
- 6. Хэгболдт П.** Изучение иностранных языков. Некоторые размышления из опыта преподавания (сокр. пер. с англ. яз. Л. А. Морозовой) / Питер Хэгболдт – М. : Учпедгиз, 1963. – 159 с.
- 7. Пронина Р. Ф.** Пособие по переводу английской научно-технической литературы / Раиса Федоровна Пронина. – М. : Высшая школа, 1973. – 200 с.

Бараненкова Н. А. Роль перекладу у процесі навчання читанню фахової літератури студентів немовних ВНЗ

У статті аналізуються проблеми, пов'язані з навчанням студентів немовних вишів безперекладному читанню науково-технічних текстів. Визначається місце перекладу в процесі навчання читанню та розумінню іншомовної фахової літератури, проаналізовано етапи навчання та окреслено види перекладу, які доцільно застосовувати на кожному з них. Також обмірковується питання підвищення ефективності навчання іноземній мові в технічному ВНЗ та формування в студентів умінь використання іноземної мови для практичної роботи за фахом.

Ключові слова: текст; безперекладне розуміння; письмовий, усний, вибіркового переклад.

Бараненкова Н. А. Роль перевода в процессе обучения чтению специализированной литературы студентов неязыковых вузов

В статье анализируются проблемы, связанные с обучением студентов неязыковых вузов беспереводному чтению научно-технических текстов. Определяется место перевода в процессе обучения чтению и пониманию иноязычной специализированной литературы, проанализированы этапы обучения и очерчены виды перевода, которые целесообразно применять на каждом из них. Также поднимается вопрос повышения эффективности обучения иностранному языку в техническом вузе и формирования у студентов навыков использования иностранного языка для практической работы по специальности.

Ключевые слова: текст; беспереводное понимание; письменный, устный, выборочный перевод.

Baranenkova N. A. The Role of Translation in Teaching Reading of Professional Literature of Students of Non-language High Institutions

The article is devoted to the problem of development of abilities of reading texts on specialities in the original as an important component of the communicative competence. The primary goal is aimed at learning a foreign language in non language high school and teaching students to use foreign literature in speaking on a speciality for the professional purposes and to be able to express their opinion in a foreign language concerning the questions connected with the future profession. In this connection the question of the increase of learning efficiency of a foreign language in technical college and forming students' skills of using a foreign language for practical work in their speciality is touched upon. In the article two methods of reading scientific and technical texts both non-translation and translation are considered, opinions of various scientists on this point are reviewed. The article dwells upon the value of language intuition in understanding the meaning of unfamiliar vocabulary and using language clichés without translating specialized texts. The role of translation in the course of training reading and understanding foreign specialized literature is determined, grade levels are analyzed and kinds of translation which are reasonable for applying each of them are outlined.

Key words: text, non-translation comprehension, written translation, interpretation, selective translation.

Стаття надійшла до редакції 06.02.2013 р.

Прийнято до друку 30.05.2013 р.

Рецензент – к. пед. н., доц. Литвин С. В.